

**УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ КУЛЬТУРНІ СТОСУНКИ:
РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ОГЛЯД**

Северин Н. В.

Національний технічний університет «ХПІ», Харків

Проблема крос-культурних взаємин різних народів завжди викликає глибоку зацікавленість широкого кола вчених. Питання контактів між українською і польською культурами стало привертати систематичну увагу вже на початку ХІХ ст. внаслідок існування «української школи» в польській романтичній літературі. Проблему літературно-культурних стосунків України та сусідніх слов'янських народів досліджували М. Попович, Г. Грабович, М. Костомаров, І. Франко, Є. Маланюк, О. Білецький, В. Гнатюк

та інші вчені. Слід виділити чинники, які привертали увагу і стимулювали польських письменників до української тематики та мови, і навпаки.

Вже у XVII–XVIII ст. відомі факти цитування українських народних пісень. Їх не лише охоче слухали від лірників, кобзарів, дворових слуг і селян під час роботи та свят, але й виконували в панських колах. Українські мелодії «стали модними» серед поляків і «служили багатою темою для композиторів – таких як Козловський, Яронський, Завадський, Коморовський, Ясінський, Любомірський та інших. Народні пісні з мотивами українських пісень і композиції на їхні теми розкуповувалися нарозхват» [1, с. 255]. Українські пісні використовували в перекладі, в переробці або навіть в українському оригіналі.

Інтереси польської літератури набули особливого поширення і розвитку в епоху романтизму, коли посилено пропагувалися зв'язки творчості поляка з народом, з фольклорними і історичними традиціями. Звідси другим чинником служила природа України, її історична минувшина, багатства народної поезії, що були невичерпним джерелом тем, сюжетів, образів, поетичних вражень для творчої фантазії. Третім чинником виступала сама українська мова. Її називали гомерівською, ангельською, чудовою, мелодійною, захоплювалися її багатством, поетичністю. У 20–50-х роках XIX ст. набирає великого розвитку давня традиція культивування по магнатських і шляхетських дворах українського співу. Ідейно-політичні і соціальні тенденції зумовлювали звертання до українського матеріалу (Хмельниччина, гайдамаччина тощо).

Польські автори звертались до історичних подій, оспівували козацтво як лицарство волі, правди, справедливості і Запорозьку Січ як реальне втілення ідей демократизму і республіканізму. Вони показували позитивні героїко-патріотичні образи і мотиви. Найпопулярнішими серед польських поетів і письменників, які писали українською мовою, були Т. Падура, Я. Комарницький, А. Шашкевич, С. Осташевський, П. Свенціцький. Т. Падура закликав до братання українців з поляками в ім'я спільної боротьби з царизмом. С. Осташевський, живучи в Україні, збирав фольклор, вивчав мову, побут, цікавився українською літературою, творчістю І. Котляревського, П. Гулака-Артемовського, їх вплив помітний у його казках. Г. Яблонський називав українську мову рідною, друкував вірші і статті в українській газеті «Дневник руський», що виходила у Львові. У ній він видав вірш «Мученикам вольності з р. 1847», присвячений кирило-мефодіївцям.

Українською мовою друкувалися в польських виданнях I пол. XIX ст. й інші автори. Традицію звертання до української тематики розвиває П. Свенціцький у роки навчання в Київському університеті. Він стає актором українського театру в Галичині (1864 р.), популяризує і пропагує українську культуру в польських виданнях. У 1866 р. Свенціцький організував двомовний польсько-український журнал «Село»,

в якому пропагувалося зближення і співробітництво на засадах рівності, взаємодопомоги і взаємопізнання обох народів. У журналі друкувалися в оригіналі твори Шевченка, Квітки-Основ'яненка, Марка Вовчка та українські твори Свенціцького. І. Франко оцінив байки Свенціцького українською мовою як «гарну пам'ятку ... в нашій літературі». Спільною рисою всіх польських творів було сприйняття української сфери не як чужої, а як своєї. Важливим моментом в українсько-польських літературних взаєминах було возвищення України як спадкоємиці Київської Русі над Польщею, зіпсованою іноземними впливами і радикальною думкою.

Вплив польської культури на українську також був великий. Польська мова була впливовою і вживалася видатними письменниками (Потієм, Барановичем, Прокоповичем) та визначними політичними діячами – Мазепою, Хмельницьким. Польська література надавала моделі у жанрі ліричної та епічної поеми, призначалася для творів високого стилю. Найбільш показовий приклад – білінгвізм української літератури (вживання польської мови у творах космополітичного і високого стилю). У Києво-Могилянській академії навчали писати поезії «слов'янською» і польською мовою.

На українське письменство великий вплив здійснив Адам Міцкевич: на Гулака-Артемовського, Боровиковського, Шевченка. Вірш Шевченка «Ще як були ми козаками» стверджує приязнь між українським і польським народом. А поема «Гайдамаки» стала першим твором після «Історії Русів» про польсько-українське минуле і сподівання на краще майбутнє. «Книга буття українського народу» М. Костомарова – це своєрідний переклад-адаптація Міцкевича «Закон божий», він визначав ідеологічну платформу Кирило-Мефодіївського братства.

У другій половині XIX ст. зростає зацікавленість польською сферою. П. Грабовський, І. Франко, Леся Українка займаються перекладами польських письменників. Куліш і Франко прагнуть посилювати контакти України з Польщею з метою об'єднати розрізнені половини в одне ціле. Франко мав спільні проекти з Ожешковою, Жеромським, Кшивицьким, Немоєвським та ін., брав активну участь у політичному житті Польщі. Найобдарованішим перекладачем польської літератури на українську був М. Рильський, його переклади «Кримських сонетів» і «Пана Тадеуша» Міцкевича отримали загальне визнання поетів і читачів. Отже, українсько-польські культурні взаємини – це вагоме історико-культурне явище, цікаве як своїми коренями, генетичними джерелами, так і місцем та роллю в літературному процесі.

Література

1. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури / І. Франко. – Львів: Вид-во Укр.-рус. видавницької спілки, 1980. – 444 с.